

УДК 331.101.262:330.3

Мельник Ю.М.¹, Шалагінова Д.С.²¹ проф. Одеського національного технологічного університету² асп. Одеського національного технологічного університету

РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ЯК ОСНОВА ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Одна з базових проблем сучасного економічного розвитку полягає у досягненні його збалансованості, що розглядається не лише як умова макроекономічної стабільності, а й як передумова формування стійких соціально-економічних систем у глобалізованому середовищі. Реалізація цього завдання можлива за рахунок синергії внутрішнього потенціалу та зовнішніх можливостей, підвищення рівня енергоефективності національної економіки, здійснення комплексних інституційних реформ у сфері державного управління. Водночас визначальною складовою цього процесу виступає людина, яка є носієм соціального капіталу та ключовим елементом складної соціально-економічної системи. Саме людський потенціал забезпечує відтворення інноваційних імпульсів і створює передумови для розбудови економіки довіри.

Сучасні дослідження вказують на те, що трансформація економічних систем відбувається в межах зміни, імператив максимізації матеріального добробуту поступається місцем «людиноцентричній» моделі розвитку. Така модель передбачає гуманістичний вимір, підвищення якості життя та можливості самореалізації через володіння, обмін і практичне застосування знань. У цьому контексті зростає поширення економіки знань і креативної економіки є проявом інтеграції когнітивного та інноваційного капіталу, що визначають траєкторії як виробничої, так і невиробничої сфер. Інтелектуалізація економічних процесів постає ключовим фактором ендогенного розвитку, оскільки базується на накопиченні та використанні людського, соціального та інтелектуального капіталу, що формують основу стійкості та конкурентоспроможності економіки у добу сталого розвитку [1].

У сучасних умовах глобалізаційних трансформацій відбувається принципове переосмислення ролі знань та інформації як ключових детермінант розвитку постіндустріальної економіки. Цей процес зумовлює посилення уваги до проблематики освіти, яка, за висновками експертів ЮНЕСКО, розглядається як «проблема майбутнього» як на рівні окремих держав, так і в масштабах світової економіки. Якість людського капіталу, яка визначається передусім рівнем розвитку системи вищої освіти, виступає базовим чинником формування конкурентоспроможності національних економік у епоху інтелектуалізації виробництва та зростання значення когнітивного капіталу.

Очевидним є факт, що цифровізація, економічний розвиток і соціальні інновації неможливі без належного функціонування освітньої сфери. Державні інститути не можуть забезпечувати ефективне управління без висококваліфікованих фахівців, а сучасні технології втрачають практичну цінність без носіїв компетентностей, здатних їх реалізовувати. Відтак система освіти, інноваційні та венчурні підприємства, науково-дослідні інституції здатні ефективно функціонувати лише за наявності професіоналів нового типу, які володіють сучасними знаннями, креативними навичками та здатністю до безперервного навчання.

Стратегічна мета будь-якої держави полягає у забезпеченні економічного добробуту та стабільного розвитку, і досягти цього можливо лише шляхом мобілізації стратегічних ресурсів: інформації, знань та інтелекту, акумульованих у людському капіталі. У цьому контексті заслуговує на увагу концепція Т. Сакаї, який обґрунтував теорію «вартості, заснованої на знаннях». На противагу класичній трудовій теорії вартості, він доводив, що «знання стають головним джерелом створення цінності, що підтверджується зростанням частки нематеріальних активів у капіталізації провідних транснаціональних корпорацій» [2].

У сучасній економічній науці людський капітал трактується як інтегральна категорія, що охоплює здібності, навички, досвід, цінності, норми та інші характеристики індивіда, які визначають його як «активного суб'єкта соціально-економічної діяльності». Його специфіка полягає у подвійній природі, з одного боку, він є активом, здатним генерувати додану вартість, а з іншого, динамічною системою, яка потребує постійного оновлення, навчання. Водночас людський капітал можна розглядати як складову ширшого поняття когнітивного капіталу, що включає не лише знання і навички, але й інтелектуальні ресурси суспільства, інноваційний потенціал та культуру використання знань. Таким чином, у постіндустріальній парадигмі розвитку саме людський та когнітивний капітал стають визначальними драйверами економічного прогресу, формуючи підґрунтя для стійкого зростання, інноваційної динаміки та переходу до економіки знань.

У сучасних умовах формується якісно новий тип працівника «робітник знань» або «інтелектуальний працівник», який є центральною фігурою в економіці знань. Його особливості можна узагальнити у трьох ключових характеристиках. По-перше, робітник знань володіє власними виробничими засобами, серед яких інтелект, професійний досвід, навички та компетентності, що є невід'ємною частиною особистості. Ці ресурси не можуть бути відчужені чи передані безпосередньо, адже вони зафіксовані у пам'яті людини, інтегровані у її когнітивний та ціннісно-мотиваційний простір. Втрата такого фахівця для підприємства може призвести до значних

порушень виробничого циклу, адже саме людина стає носієм унікальних знань і компетенцій. По-друге, результативність діяльності інтелектуального працівника значною мірою зумовлена його здатністю до взаємодії з іншими суб'єктами, у т. у. в віртуальному середовищі. Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій створює передумови для транснаціональної співпраці, коли працівники можуть спільно реалізовувати проекти, не перебуваючи в одному просторі та навіть не зустрічаючись особисто. По-третє, відмінною характеристикою робітника знань є його інноваційний потенціал, що проявляється у здатності до постійного навчання, засвоєння нової інформації, адаптації до змінних умов та розв'язання складних, нетипових завдань. Саме ця риса забезпечує креативність, підприємливість та високий рівень гнучкості.

У цьому контексті пріоритетність розвитку системи вищої освіти набуває особливого значення. Модернізація освітнього середовища, впровадження інноваційних освітніх стратегій та орієнтація на формування компетентнісної моделі підготовки фахівців стають одним із ключових завдань державної політики. Від якості їх реалізації значною мірою залежить ефективність функціонування ринку освітніх послуг, конкурентоспроможність людського капіталу та сталий розвиток національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Нікіфоров П.О., Кузьмук С.Г. Економічна людина та біхевіористична концепція теоретичних досліджень у фінансовій науці. Науковий вісник Чернівецького університету. Економіка. 2016. Вип. 773-774. С. 3-7.
2. Sakaiya T. The Knowledge-Value Revolution, or A History of the Future. NY., Kodansha America LTD., 1991. Copyright. T. Sakaiya 1991.